

Het beeld van Job op de mesthoop staat in Noordwijk Binnen. De kunstenaar laat ons zien hoe gedesillustioneerd een mens kan zijn over wat hem overkomt. Job is door de knieën gezakt. Hij heeft zijn hoofd geheven richting de hemel: 'waar vandaan komt onze hulp?' En dat wordt extra kracht bij gezet door het machteloze gebaar van zijn handen: 'ik sta voor U in leegheid'. Maar een antwoord laat zich moeilijk vinden op de vraag: Waarom? In het beeld wordt een verbintenis gelegd met ons eigen lot dat we te dragen krijgen wanneer we ineens op onszelf teruggeworpen worden. In zekere zin is dit beeld troostrijk.

Zeker als we in ogenschouw nemen dat Job de aanzienlijkste man van het Oosten was. Wat is hem overkomen, die rechtschapen was? Hij bezat duizenden stuks vee, vrouwen en mannen had hij in dienst. Er viel niets op hem aan te merken, hij had ontzag voor God en meed het kwaad. En dan slaat uit het niets het noodlot toe. Zijn vee wordt geroofd, zijn personeel gedood, een verwoestende bliksem treft schapen en geiten en tenslotte komen zijn zeven zonen en drie dochters om door een storm. De aanzienlijkste man die alles had, heeft niets meer en hij is volstrekt op zichzelf teruggeworpen. De vraag die zich opdringt is wat de zin van dit alles is, kunnen we het lijden beteugelen?

Als Job zich beklagt over wat hem is overkomen, dan troosten drie vrienden hem met verklaringen waarom Job alles kwijt is. Zij zoeken naar een oorzakelijk verband. Dat zijn zoons en dochters maar feesten en feesten en wie weet wat ze daar allemaal hebben uitgespookt. Traditioneel liet Job dan een reinigingsritueel plaatsvinden zodat iedereen weer schoon was. Ook daarin was hij een rechtschapen mens. Maar de vrienden denken te weten wie God is en wat zijn bedoeling met Job is. Je moet je berusten in je lot, zeggen ze, daar is niets tegen te weer te stellen. Maar inleven in zijn lijden is er niet bij. Zij vullen Gods bedoeling met hem, voor hem in: Gelukkig de mens die door God wordt getuchtigd, wijs daarom de straf van de Ontzagwekkende niet af, zeggen ze. (Job 5:17)

Maar zo ondergaat Job zijn lijden niet. Hij voelt weerstand bij de goede raad van zijn vrienden. Zijn rechtschapenheid kan niet de reden zijn van het kwaad dat hem overkomen is. Hij lijdt, en dat lijden brengt hem tot de diepe gedachte dat wij mensen eigenlijk zijn als een dagloner die wacht op zijn loon. Dat is een raak beeld. Wij krijgen geen antwoord op de vraag waarom wij hier zijn, en waarom wij zoveel moeten incasseren aan strijd en geweld. Dat de goddeloze het voor de wind gaat terwijl de rechtschapene het loodje legt, maakt het leven onbegrijpelijk. Wij zijn een dagloner die wacht op zijn loon. Wij werken hard, maken er wat van, staan bloot aan gevaren, maar we weten niet waarvoor wij het doen. En wat krijgen wij ervoor terug? Voor Job, zo interpreteer ik zijn situatie, geldt dat hem niets te verwijten valt, maar het loon dat hij ervoor kreeg maakte van hem wel een berooide. De vrienden beweren daarom dat Job wel iets misdaan moet hebben, anders was hem dit alles niet overkomen. Jobs situatie is er een van boontje komt om zijn loontje.

Dit soort van oorzaak en gevolg denken, leidt er uiteindelijk toe dat Job antwoordt, als ik het in mijn leven dan zo verkeerd heb gedaan, als er uit de voren van mijn akkers een jammerklacht is opgestegen, als ik hun vruchten heb verteerd zonder te betalen en de boeren tot wanhoop heb gebracht, laten dan dorens opschieten in plaats van tarwe en woekerkruid in plaats van gerst. Maar niets van dat alles.

Het gesprek tussen Job en zijn vrienden drijft hen uiteen. Zij praten langs elkaar heen. Maar Job legt zich niet neer bij wat hem overkomt en wil een antwoord. En dat komt van een onverwachte andere kant. Er is nog een vierde vriend, wat jonger dan de anderen die hij wegens hun ouderdom had laten uitspreken, hij had zijn moment afgewacht. En hij antwoordt Job, dat God wel degelijk antwoordt, maar dan op meer dan één manier. (33:14) 'Alleen merkt de mens het niet op'. In dromen en visioenen van de nacht opent God de oren van de mens om hem af te houden van een slechte daad en hem te hoeden voor een val in de afgrond. Maar wij merken dat niet op. Gods oog is op de wegen van de mens gericht, geen van zijn stappen blijft voor Hem verborgen, geen donker is zo diep, zo zwart, dat het onrechtplegers kan verbergen. (34:21-23) Maar de mens merkt het niet op. God is machtig, maar minacht niet. (36:5) Maar niemand die dat opmerkt.

Maar dan antwoordt God zelf in de diepte van Jobs bestaan. En in dat antwoord ontdekken we hoezeer Job deel uit maakt van een veel groter verband van mensen ten opzichte van de grootheid van God. Want, spreekt God, waren jullie erbij toen ik de aarde maakte? Hebben jullie ooit de regen opgedragen te regenen? Is het aan jullie wijsheid te danken dat de valk opstijgt en zijn vleugels spreidt om zuidwaarts te gaan? Gods grootheid is onnoemelijk veel groter dan onze kennis. De vrienden merkten dat niet op. Zij plaatsten zich op de stoel van de

Ene, maar merkten niet op dat zij even kwetsbaar zijn als Job. Alles wat ons logisch lijkt is niet altijd ook logisch in de ogen van God. Dat moeten ook die vrienden inzien.

Wat zullen we daarop zeggen? Dat we met alles wat wij onbegrijpelijk vinden moeten leren omgaan. Er is een onbegrijpelijkheid die we waarderen en een onbegrijpelijkheid die we misprijzen. We waarderen het wonder van de schepping, we genieten van de hoge bergen, de bossen en de velden, de verscheidene vogels in de lucht en de soorten vissen in het water. We merken het haast niet meer op, omdat we dat gewoon zijn gaan vinden. En er is die andere onbegrijpelijkheid die ons zwaar valt. Dat we niet kunnen achterhalen waarom wij hier zijn en wat de reden is voor wat ons overkomt. Voor ene prijzen wij God, maar voor het andere vervloeken wij Hem, terwijl Hij één en dezelfde is onder alle omstandigheden. Er is geen woord dat afdoende antwoordt op alle waaroms. Het enige dat ons rest, is het zwijgen ertoe doen, omdat er geen woord is dat het onbegrijpelijke en het verhevene verklaart.

En in dat zwijgen vindt Job troost. Want hij komt tot het besef dat hij deel uitmaakt van een kosmische orde die de mens verstedt doet staan van zijn plaats in dat geheel. De Psalmen geven daaraan uiting. 'Zie de hemel, het werk van uw vingers, de maan en de sterren door U daar bevestig, wat is dan de sterveling dat U aan hem denkt, het mensenkind dat U naar hem omziet? (Psalm 8) God volgt onze voetsporen, alleen merken wij het niet op.

Als niet-gelovige werd de Canadese denker en politicus Michael Ignatieff in Utrecht via een concert diep geraakt door de Psalmen die uitingen van mensen zijn uit voorbije tijden. Het zijn klaagliederen en lofliederen waarvan de teksten bewaard zijn gebleven. De mensen zelf zijn er niet meer. Wie zij waren, wat zij leden en deden, wat hun vragen waren, we weten het niet. Toch is hun worsteling ook onze worsteling. Hun zoeken naar zin is ook onze zoektocht naar zin. Hun klagen is ons klagen, zoals hun vreugde ook onze hoop is. Zij schreven 'De Heer is mijn herder, ga ik door de doodsvalei U bent bij me' (psalm 23); En 'U kent mij, U doorgrondt mij, U weet het als ik zit of sta' (psalm 139); en 'In de nood zal Ik bij je zijn' (psalm 91). Zij wisten zich gekend in die kosmische grootheid, ook al begrepen zij er niets van. Jacqueline van der Waals schreef haar verwondering ; Mij geleidt des Heren hand, ook al begrijpt ziel mijn U niet'.

En wij zongen Psalm 137, het klaaglied van gedeporteerde Israëlieten: 'Onze stem breekt van ellende want ons lot is godgeklaagd'. Hun verlangen ligt in de bevrijding door God die de tirannie verbreekt. Wanneer dat eenmaal zal geschieden veranderen tranen in een juichend Sionslied.

Ignatieff merkt op dat wij troosteloze mensen zouden zijn als we dit soort van uitingen zouden moeten missen. We zouden de Psalmen moeten lezen als een meditatie moment. Het enige antwoord op het lijden ligt verankerd in de muziek van de componisten, in de gedachten, woorden en beelden van kunstenaars, dichters, denkers en gewone mensen. Hoe zouden wij het uithouden wanneer het ons ontbrak aan troost? Wij hingen de lier aan de wilgen.

De gemeente is een plaats van troost. Onze kerkgebouwen heten Vermaningen. Daar vinden we troost en bemoediging, daar horen we oproep en richting, want ons leven is een niet te doorgronden werkelijkheid die geen enkel woord verklaart. Job was rechtschapen en de aanzienlijkste man van het Oosten, verloor alles, maar in de storm die hem overkwam sprak God tot hem. In de woorden die wij lezen is hij tot het besef gekomen dat hij zich moet onderwerpen aan Gods kosmische orde, zelfs als hij het niet kan bevatten. Zijn vrienden hebben hem niet getroost, want zij verklaarden te veel dat niet in overeenstemming was met wie God in wezen was, want laat zich niet door mensenwoorden verklaren. Hij laat ons wachten als dagloners.

Een dagloner weet niet of hij elke dag een inkomen zal hebben. Hij moet wachten en geduld oefenen. Als een dagloner is de mens in zijn bestaan. Ons bestaan is een geduldig en zwijgend wachten omdat er geen antwoord is op al onze waaroms. Daarin vindt Job de troost in zijn kommervol bestaan. In het zwijgen ligt de troost, omdat we niet alles kunnen verklaren. Wij zijn God niet die hemel en aarde maakte, wij waren het niet die de seizoenen de opdracht gaf te bloeien. Wij zijn verankerd in het grote geheim dat God heet.

De vrienden van Job zaten verkeerd met hun verklaringen. Toen gaf God hen de opdracht aan Job een offer te brengen en vroeg Hij aan Job om voor hen te bidden. Zij kwamen tot elkaar. En dat bracht een keer in Jobs leven. En de Heer zegende Job met het dubbele van wat hij eerder bezat. Zijn dochters waren de mooiste van het land.